

Bursa’da kentsel mekânın iç göçlerle şekillenmesi: sınıfsal kümelenmeye eklenilen bölgesel kümelenme

Shaping of urban space with internal migrations in Bursa: regional clustering added to class clustering

Selin Bahçalı^{*a}, Selver Özözen Kahraman^b

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI:

10.33688/aucbd.1591812

Makale Geçmişi:

Geliş: 27.11.2024

Kabul: 06.07.2025

Anahtar Kelimeler:

Bursa

İç göç

Mekânsal ayrışma

Hemşehri kümeleri

Çok boyutlu ölçekleme analizi

Öz

İç göçlerin kentsel alanlarda meydana getirdiği hızlı değişim, mekânsal farklılıkların artışı ve gruplar arasındaki ayrışmayı belirgin hale getirmektedir. Bursa gibi yoğun iç göç alan kentlerde görülen hemşehri kümelenmeleri, mekânda yer yer homojen sosyal, ekonomik ve kültürel ayrışmalara neden olmaktadır. Bu bağlamda makalede, Bursa kentine gelenlerin mekânsal tercihlerine etki eden faktörleri ve bu tercihlerdeki sosyo-ekonomik ve demografik farklılıkların kent içi dağılımlar üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma Bursa'nın yedi merkez ilçesinin (Gemlik, Gürsu, Kestel, Osmangazi, Nilüfer, Mudanya ve Yıldırım) kentsel alanlarında ikamet eden 1.513 göçmenle gerçekleştirilen anket sonuçlarına dayanmaktadır. Göç nedeni, Bursa'nın tercih edilme sebepleri ve ikamet tercihinin etkileyen faktörler arasındaki ilişkiler Çok Boyutlu Ölçekleme (MDS) analizi ile görselleştirilerek göçmenlerin tercihlerinde etkili olan faktörler belirlenerek, bu etkenlerin mekânsal ayrışmaya olan katkısı ortaya konulmuştur. Çalışmanın bulguları, kentsel alanda belirgin ve derinleşmiş mekânsal ayrışmaların varlığını işaret etmektedir. Bu ayrışmayı pekiştiren unsurların ise köken bölgenin idari yapısı, ekonomik düzey ve eğitim seviyesi olduğu görülmektedir.

Article Info

Research Article

DOI:

10.33688/aucbd.1591812

Article History:

Received: 27.11.2024

Accepted: 06.07.2025

Keywords:

Bursa

Internal migration

Spatial segregation

Fellow citizen groups

Multidimensional scaling metho

Abstract

The rapid change caused by internal migration in urban areas makes the increase in spatial differences and the separation between groups evident. The clusters of citizens seen in cities that receive intense internal migration, such as Bursa, cause heterogeneous social, economic, and cultural segregations in places. In this context, the aim of the article is to examine the factors affecting the spatial preferences of individuals who come to Bursa and the effects of socio-economic, and demographic differences on these preferences and urban distributions. The research is based on the results of a survey carried out with 1,513 immigrants residing in the urban areas of the seven central districts of Bursa (Gemlik, Gürsu, Kestel, Osmangazi, Nilüfer, Mudanya and Yıldırım). The relationship between the reasons for migration, the factors influencing the preference for Bursa, and the factors affecting residence preferences has been visualized through Multidimensional Scaling (MDS) analysis. The identification of factors that influence immigrants' preferences reveals the contribution of these factors to spatial segregation. The findings of the study indicate the presence of significant and deepened spatial segregation in the urban area. The factors that reinforce this separation include the administrative structure, economic level, and education level of the origin region.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: selinbahcali@gmail.com

^a Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, Çanakkale/Türkiye

^b Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, Çanakkale/Türkiye

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The geographic distribution of migrants often reveals a pattern of clustering, with individuals tending to reside near others of shared ethnicity or origin. The clustering of individuals reflects the spatial concentration of those sharing similar socioeconomic and cultural backgrounds within urban environments. Migrant groups' tendency to cluster in urban settings is often attributed to their desire to maintain their cultural heritage and lifestyle (Knox & Marston, 2016, s. 414). Within this framework, immigrant populations tend to establish residency in these locales to satisfy individual requirements, primarily economic, sociocultural, and security-related.

The geographical distribution of new urban residents is characterized by micro-scale concentration and a tendency towards socio-spatial segregation or aggregation in particular areas (Özgür, 2020, s. 223). The differentiated settlement patterns of socio-economic groups within urban environments result in spatial segregation. Spatial segregation is frequently correlated with socioeconomic inequalities, thereby intensifying urban disparities. A strong correlation exists between a specific group's inhabitation of an area and the area's association with that group's identity.

The purpose of this study is to examine the influence of internal migration on the spatial configuration of Bursa and to elucidate the spatial distribution of its migrant population. This research contributes to a more nuanced understanding of the socio-economic and cultural structures of burgeoning cities such as Bursa through an examination of spatial preference, clustering, and spatial segregation.

2. Data and Methodology

A quantitative research method was employed in this study. A broad dataset concerning participants' migration motivations, their reasons for choosing Bursa, and the factors influencing their residential choices was obtained through surveys.

Data from the Turkish Statistical Institute (TÜİK) reveals a significant portion of Bursa's population in 2023: 50.3% were registered elsewhere, and 37% were born outside the province. In a similar vein, the initial field research undertaken in June 2019 yielded figures (47.8% registered outside the province and 36.6% born outside the region) closely approximating current data. The concentration of migrants in urban cores is often a result of economic prospects and urban expansion. The seven principal Bursa districts (Gemlik, Gürsu, Kestel, Nilüfer, Mudanya, Osmangazi, and Yıldırım) (Figure 1) accommodated 84.6% of all registered internal migrants and 82.6% based on birthplace in 2018. Consequently, the study's participants comprise urban migrants within the specified districts (TÜİK, 2019, 2023).

The study's participants represent a diverse range of regional backgrounds and socioeconomic statuses. Probability sampling methods were utilized to guarantee equal representation for all population members (Özen & Gül, 2007, s. 398). The sample size was calculated according to Slovin's formula.

Applying the formula, a sample size of 1,595 was determined, reflecting a 95% confidence level and a 5% margin of error ($\pm 2.5\%$). The onset of the COVID-19 pandemic during the concluding phase of field research resulted in a revised participant sample size of 1,513. This produced a confidence level of 94.8%, and a margin of error of $\pm 2.6\%$. A calculation of required sample sizes per district was conducted, employing internal migration density figures (obtained from birth and registration data). Surveys followed accordingly Table 1. Thirty-six neighborhoods within Bursa's seven central urban districts formed the setting for this field study.

Given the size and complexity of the dataset, Multidimensional Scaling (MDS), a multivariate statistical method, was utilized to effectively discern differences in spatial preferences. MDS serves as an effective instrument for analyzing socio-economic indicators and the relationships between demographic variables (Carroll & Arabie, 1988). In this study, MDS analysis was employed to examine the relationships among migration reasons, factors influencing Bursa's selection, and residential preferences.

3. Findings

3.1. District Profile Analysis

Bursa experiences inbound migration from throughout the nation. Variations in intra-urban location choices among migrant populations yield an uneven spatial distribution of new urban residents, with patterns differing based on origin. Field study data support this observation. Predominantly, significant migratory movements stem from Northeastern Anatolia, the Eastern Black Sea, Eastern Anatolia, and the Western Black Sea. A more thorough analysis indicates that the majority of migrants to Yıldırım (73.4%) originate from Eastern Anatolia, the Eastern Black Sea region, and Northeastern Anatolia. Osmangazi exhibits a significant migrant population (67.71%) primarily from Northeastern Anatolia, the Western Black Sea, the Eastern Black Sea, and Eastern Anatolia. The demographic composition of Gemlik reveals that 64.47% of its migrant population hails from Northeastern Anatolia, the Eastern Black Sea region, the Western Black Sea region, and Eastern Marmara. In contrast, in Mudanya and Nilüfer, regional clustering is relatively low, with more migrants coming from the Black Sea region and the country's western areas.

Consistently, the geographic distribution of registered residences mirrors this trend. A comparative analysis of birthplaces indicates a predominance of rural migrants across all sampled regions, excluding Nilüfer. The prevalence of rural-origin migrants is markedly high in Yıldırım and Gürsu, as shown in Table 2.

3.2. Migration Dynamics: Visible Traces of Urban Transformation

The data suggest a three-cluster classification of the sample areas according to internal migration dynamics. (i) Yıldırım, Kestel, Gürsu, and Osmangazi, (ii) Mudanya and Nilüfer, and (iii) Gürsu are positioned between these two clusters. Migration to the primary cluster was predominantly observed between 1980 and 2009, in contrast to the other clusters, which have exhibited more contemporary migration patterns. Economic migration is the predominant trend in the first cluster, while Nilüfer and Mudanya exhibit higher rates of migration associated with education and public sector positions. Unlike

other study areas, Gemlik's population dynamics are distinguished by migration stemming from marital and occupational factors.

Economic and social networking factors are the primary drivers of Bursa selection within the initial cluster. Non-economic factors, such as educational opportunities, employment prospects, and familial ties, are more prevalent in Nilüfer and Mudanya than in Gemlik, where security is the primary driver of migration.

Migrants in the initial cluster exhibit a residential preference for locations near relatives, contingent upon financial affordability. Alternatively, in other surveyed areas, residential decisions are primarily driven by proximity to educational institutions, healthcare facilities, commercial centers, and the presence of a tranquil, secure environment (Figure 9). Moreover, a greater propensity for interprovincial migration is observed in Mudanya and Nilüfer relative to other study areas (see Figures 2-8).

3.3. Socio-Economic Analysis of Spatial Segregation

Three distinct outcomes have emerged in Bursa as a consequence of social network influences, socio-demographic variables, and economic discrepancies.

City center and eastern axis residents (Yıldırım, Kestel, Gürsu, and Osmangazi) exhibited a preference for residing near relatives and individuals of shared origin, prioritizing existing social networks. The primary cluster denotes regions within Bursa exhibiting the most significant spatial clustering by place of origin. These areas exhibit unplanned urban growth and inadequate housing. They have a high concentration of low-to-middle-income individuals possessing a low level of education, principally from the Black Sea, Northeastern Anatolian, and Eastern Anatolian regions. Spatial segregation is especially pronounced in these areas, a consequence of the influence of local socialization networks (Tables 2–3, Figures 2–8). Spatial segregation and ethno-cultural enclaves have emerged due to the interplay of inexpensive land and housing, proximity to employment, and robust regional clustering. This progress has cultivated strong social connections and a shared existence. A majority of respondents from the sampled areas retain significant ties to their places of origin. Strong social networks and regular interaction with their home region in the target area strengthen cultural ties. By maintaining strong cultural connections, migrants facilitate the transfer of tangible and intangible cultural elements from their origin to their new environment, thus contributing to spatial reproduction. These regions, heavily populated by migrants from a single area, function as microcosms of their source regions. Societal functions such as festivals, meetings, and association-organized gatherings are essential for cultural preservation (Photos 1-a, b).

The second cluster comprises Nilüfer and Mudanya, which lie on the city center's western and northwestern axes. These areas are distinguished by planned urban development, superior housing stock, and a concentration of middle-to-upper-income, highly educated residents (Tables 2–3, Figures 2–8, Photo 1c). These districts show a more homogenous distribution of regional origins than other sample areas, with a significantly higher percentage of migrants from metropolitan areas and the country's western and southern regions. Although social networks exhibited diminished influence among

Mudanya inhabitants, their importance in the early stages of migration to Nilüfer was clearly demonstrated. Nevertheless, prolonged urban residency correlates with enhanced socioeconomic conditions and opportunities, diminishing dependence on social networks and fostering subsequent disengagement. Socioeconomic disparity has fostered a multifaceted evolution of social interaction among participants.

Situated on the northern periphery of the city center, Gemlik acts as a transitional zone between the primary and secondary clusters. The third cluster exhibits a coexistence of planned and unplanned urban development. A predominance of middle-income residents with middle-to-high educational attainment is evident within the district, as depicted in Tables 2-3 and Figures 2-8. The population of Gemlik has been significantly augmented by migrants from the Black Sea, Northeastern Anatolia, and Marmara regions. The establishment of the Bursa Free Zone in the 2000s is noteworthy for its contribution to a substantial increase in both the quantity and character of migration to the district. This economic transition has resulted in an improved economic and demographic profile for the district. The influence of social networks persists as highly significant, despite this transformation.

4. Discussion and Conclusion: From Hometown Communities to Class-Based Segregation – The Impact of Internal Migration

This study analyzes spatial segregation patterns in Bursa's central districts, consistent with earlier studies (Mutlu & Varol, 2017); The results highlight deepening socio-spatial divisions. Predominantly populated by low-income, low-education migrants of rural origin, Yıldırım, Kestel, Gürsu and Osmangazi demonstrate a reinforcement of regional clustering and traditional social structures.

In contrast, Nilüfer and Mudanya appeal to urban, highly educated, and affluent migrants, resulting in their socioeconomic advancement. Since the turn of the 21st century, Gemlik has functioned as a transitional zone, attracting migrants possessing significant economic and human capital, owing to enhanced opportunities.

Spatial segregation is significantly impacted by the motivations underlying migration. The concentration of migrants in neighborhoods with rural characteristics is influenced by economic and social factors, while the availability of educational opportunities draws them to developed areas, such as Nilüfer. This phenomenon of deepened segregation influences patterns of social interaction. According to Arslan (Arslan, 2014, s. 12), segregation leads to both enhanced internal group cohesion and amplified distinction from other groups, visibly strengthening the existing social stratification.

Migrants initially receive support from their local communities, but upward mobility frequently leads to resettlement in upscale neighborhoods. The progression from regional to class-based segregation is observed as socioeconomic progress permits migration to prestigious locales. The process emphasizes the role of internal migration patterns in shaping urban inequality and spatial disparity in Bursa.

1. Giriş

Gelişmekte olan ülkelerdeki büyük şehirler, sunduğu ekonomik fırsatlar ve sosyal olanaklar nedeniyle iç göçün başlıca hedef noktası halindedir. Önemli sanayi ve ticaret merkezlerinden birisi olarak Bursa, 1970'lerden itibaren iç göçün cazibe merkezlerinden biri haline gelmiştir. Alınan yoğun göçlere bağlı olarak göçmenlerin kentlerdeki ikamet yeri tercihleri ve bu tercihlerin arkasında yatan sosyo-ekonomik ve kültürel faktörler, kentsel yapının şekillendirilmesinde önemli rol oynar.

Göçmenlerin hedef mekândaki ikamet yeri tercihleri, ekonomik kararlar ve fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra kültürel bağlar, toplumsal aidiyet ve sosyal ağlar gibi çok sayıda faktör tarafından şekillenir. Diğer bir ifadeyle göçmenler kendi ihtiyaç, değer ve tercihlerini yansıtan en uygun yeri seçme eğilimindedirler (Lindstrom, 1997, s. 35). Sosyal, ekonomik, bireysel ve çevresel faktörler tarafından yapılandırılan mekânsal tercihlerin arkasında yatan temel motivasyon ise göçmenlerin kendilerini toplumsal ve ekonomik olarak iyi hissedebilecekleri alanlarda yaşamak istemeleridir. Bu bağlamda Massey ve Denton'un (1988) da belirttiği gibi mekânsal tercihler ekonomik fırsatlar, sosyal güvenlik ve kültürel bağlar tarafından şekillenir. Türkiye'deki iç göç hatlarının dayanıklılığında bu faktörlerin etkili olduğu görülmektedir.

Göçmenlerin kendilerine benzeyen bireylerle bir arada yaşama eğilimleri, kümelenme olgusunu doğurur. Kümelenme, benzer sosyal, kültürel ve ekonomik imkânlarla sahip bireylerin kentsel mekânın belirli bir bölgesinde toplanma eğilimi sonucu oluşur. Kentsel mekânda çeşitli göçmen gruplarının kümelenmesi, çoğu kez grup üyelerinin kendi grup kimliklerini, kültürlerini ve yaşam tarzlarını korumak istemeleriyle ilişkilidir (Knox & Marston, 2016, s. 414). Bu bağlamda göçmenler özellikle ekonomik, sosyal ve güven gibi bireysel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu alanlarda yaşama eğiliminde olurlar. Ayata (1989, s. 103), kente yeni göç etmiş, henüz kent ile ilişki kuramayan ve entegre olmakta güçlük çekenlerin ihtiyaç duyduğu yardımlaşma ve dayanışma ağlarının varlığının; kente yeni gelenlerin kentte karşılaştıkları sorunlara üretebilecekleri pratik çözümler sunması nedeniyle kümelenme eğilimin oluştuğunu belirtmektedir. Kentlerde kümelenmenin hâkim model olmasının sebebi ise yeni kentlilerin onlardan önce göç etmiş akraba ve tanıdıklarından iş ve kalacak yer bulma, kurumlarla iletişim kurabilme, kente adaptasyon gibi konularda yardım alabilmeleridir (Çiçek, 2023, s. 173). Nitekim hemşerilik ilişkisi, göçmenler tarafından hedef mekânda göç sonrasında var olma mücadelesi için ağır diğer unsurlarıyla birlikte önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır (Köse, 2014, s. 225). Ayrıca oluşan bu hemşehri kümeleri hedef mekânda kırsal yaşamı diri tutabilme ve kaynak bölge ile bağlarını koruyabilme imkânı vermektedir. Bu pratikler bir yandan grup içi dayanışmanın derecesini artırırken diğer yandan da grup kimliğinin gelişimini ve kültürün pekiştirilmesini sağlar (Yüceşahin, 2017, s. 1311). Bu durum da sosyal sermayenin belirli gruplar içinde yoğunlaşmasına ve grup dışı etkileşimin sınırlanmasına yol açabilmektedir (Erder, 1996).

Yeni kentliler ikamet yeri tercihinde genellikle kısıtlı imkanlara sahiptir. Ellerindeki kısıtlı maddi kaynaklar ve yetersiz beşerî ve sosyal sermaye, göçmenleri kentin belirli bölgelerinde, kent bütününden ayrılmış alanlarda yaşamaya yönlendirir (Logan vd., 2002). Bu bağlamda, sosyal ve ekonomik sermayenin görece sınırlı olduğu gruplar için mekânsal ayrışma, gönüllü bir tercih olmaktan çok, ekonomik ve yapısal kısıtlamalar nedeniyle zorunlu bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Koçak

& Çetin, 2022; Massey & Denton, 1993). Ayrıca göçmenlerin yerleşim tercihlerinde ekonomik kısıtlamaların yanı sıra, kültürel benzerlik ve sosyal destek ağları da belirleyici olabilmektedir (Coşkun & Ateş, 2023; Massey & Denton, 1988).

Yeni gelenler kentlerin içinde mikro ölçekte yoğunlaşarak, belirli semtlerde veya mahallelerde eşit olmayan coğrafi dağılım paterni ve sosyo-mekânsal ayrışma/toplanma eğilimi göstermektedir (Özgür, 2020, s. 223). Farklı sosyo-ekonomik grupların kentin farklı bölgelerini mesken edinmesi ve bu grupların kentsel alanda birbirlerinden fiziksel olarak ayrışması mekânsal ayrışmayı oluşturur. Mekânsal ayrışma, genellikle sosyo-ekonomik eşitsizliklerle ilişkilidir ve kentteki eşitsizlikleri derinleştirir (Bahçekapılı, 2020; Morales, vd., 2019; Yılmaz, 2020). Nitekim kentin belirli bir bölgesinin belirli bir grup tarafından mesken edilmesi, bu alanın o grubun kimliğiyle ilişkilendirilerek özdeş hale gelmesini sağlar. Mekânın kimlik kazanımı onu işgal edenlerin mekânla aidiyet kurmalarının dışında, mekân dışındakilerin de o mekân ile o sosyal grup arasında belirli bir özdeşlik düşüncesini inşa etmeleri sonucunda gerçekleşir (Çiçek, 2023, s. 164). Bu açıdan bahsi geçen alanlar bir yandan grubun kültürel kimliğini korumasına olanak sağlarken diğer taraftan da kentteki mekânsal ayrışmayı derinleştirir. Öyle ki bu alanlar göçmenlerin kimliklerini korumaları konusunda avantaj sağlarken kente entegrasyonu zorlaştırabilir.

Mekânsal tercihlerin, kümelenme ve mekânsal ayrışma gibi kentsel yapıyı etkileyen olgularla olan ilişkisi, göçmen topluluklarının Bursa'nın sosyal ve ekonomik yapısına entegre olup olmadıklarını anlamada önemli bir gösterge sunmaktadır. Bursa'da, göçmen topluluklarının yerleşim tercihleri sonucunda hem sosyal hem de ekonomik anlamda farklı bölgelerde kendine özgü kentsel formasyonlar ve ayrışma örüntüleri üretmektedir. Bu tercihler, aynı zamanda şehirdeki altyapı, sosyal hizmetler ve ekonomik kaynakların dağılımını da etkilemektedir. Göçmenlerin yerleşim alanlarında yoğunlaşmaları, şehirdeki bazı bölgelerin sosyal sermayesini güçlendirirken, diğer bölgelerde sosyo-ekonomik zayıflıkların ortaya çıkmasına neden olabilir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi ve diğer ekonomik kollardaki istihdam olanaklarının gelişmesiyle Bursa iç göçler açısından önemli bir çekim merkezi hâline gelmiştir. 1970'lerden günümüze Bursa'ya yönelik iç göçlerin bölgesel ve sınıfsal olarak iki farklı özelliği ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi diğer büyük illerle olan belirgin göç ilişkisi ve Bursa'nın diğer büyük illerden farklı olarak Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu'dan aldığı göçlerin bulunduğu bölgenin önüne geçmiş olmasıdır. Bursa'ya bu bölgelerden daha önce göç edenlerin bulundukları ilçe ve mahallelere akraba ve hemşehri ağları yardımıyla devam eden dayanıklı bir göç ağı oluşmuştur. Tarihsel göçlerle bağlantılı olarak devam eden bu uzak bölge göçlerini *ilişkiler ağı teorisi* ile açıklayabiliriz. Bu teoriye göre (Abadan Unat, 2002; Li, vd., 2021; Özözen Kahraman, 2012) göçmenlerin çeşitli sosyal ilişkilerle kurdukları bağlar göçe karar verme, yerleşme ve uyum konularında yeni göçmenlerin kolaylık sağladığı gibi göç alan ve veren bölge arasındaki ilişkileri de canlı tutmaktadır. Massey ve arkadaşlarına (1993) göre göçler, bireyler arasındaki sosyal, ekonomik ve kültürel bağlantılar aracılığıyla şekillenmekte ve zamanla kendini sürdüren bir yapı oluşturmaktadır.

İkincisi ise Bursa'nın sanayi ve kentsel hizmetler alanı ile ilişkili olarak gelişmiş illerden aldığı göçlerdir. Bu göçler eğitim ve gelir açısından sınıfsal bir ayrışmanın mekânsal kümelenmelerini de

oluşturduğundan *sınıfsal ayrışma modeli* ile açıklanabilir. *Sınıfsal ayrışma modeli*, kentsel mekânda farklı sosyo-ekonomik grupların mekânsal dağılışı ve ayrışmasının nasıl gerçekleştiğini açıklayan bir yaklaşımdır. Bu model, bireylerin ve grupların gelir, meslek, eğitim seviyesi ve sosyal statü gibi etkenlere bağlı olarak belirli alanlarda kümelenmesini inceleyerek, kent içindeki eşitsizlikleri ve sosyal tabakalaşmayı anlamaya yardımcı olur (Ataç Kavurmacı & Türkmen, 2023; Hamnett, 2004).

Bu farklı mekân ve sınıflardan gelen göçler Bursa'da mahalle ölçeğinde büyük ölçüde homojen ancak mahalleler arasında heterojen olan kentsel mozaikler oluşturmuştur. Dear & Flusty'nin (1998) de belirttiği üzere kentlerde homojen bir yapıdan ziyade, farklı sosyo-ekonomik, kültürel ve etnik grupların belirli mahallelerde kümelenerek oluşturduğu parçalı ve heterojen bir mekânsal örgütlenme biçimi görülmektedir. *Kentsel mozaik modeli* olarak adlandırılan bu modele göre, kent içinde farklı topluluklar, gelir düzeyleri, yaşam tarzları ve göçmen geçmişleri gibi faktörlere bağlı olarak farklı bölgelerde yoğunlaşırlar. Ancak bu bölgeler keskin sınırlarla ayrılmak yerine birbirine temas eden, dinamik ve değişken bir yapı gösterir (Marcuse & Van Kempen, 2000).

Bu araştırma, Bursa'ya yönelik iç göç hareketlerinin mekânsal yapı üzerindeki etkilerini analiz ederek göçmenlerin kentsel mekândaki konumlarını daha iyi anlamayı hedeflemektedir. Mekânsal tercih, kümelenme ve mekânsal ayrışma gibi kavramlar üzerinden yapılan bu inceleme, Bursa gibi büyüyen şehirlerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının daha net bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Tarihsel kökenleriyle kentsel mekâna yansıyan sınıfsal ayrışmalarla, sosyo-demografik ve kültürel özelliklerin iç içe geçtiği bu yapılanma biçimi çoğu kez sanki işin doğasıymış gibi algılanıp sıradanlaşmaktadır (Yüceşahin, 2017, s. 1305). Oysa kentsel mekânın ayrışma sürecinin önemli değişkenlerinden biri olan göçün kentlerde meydana getirmiş olduğu hızlı değişim, sosyo-ekonomik ve kültürel sorunları, bölgesel farklılıkların artışı ve toplumsal gruplar arasındaki ayrışmayı belirginleştirmektedir (Şan & Küçük, 2018, s. 187). Nitekim Bursa gibi yoğun iç göç alan kentlerde oluşan hemşehri kümelenmeleri, mekânda yer yer homojen ekonomik, sosyal ve kültürel ayrışmalar oluşturmaktadır. Bu bağlamda makalede Bursa'nın yedi merkez ilçesinin (Gemlik, Gürsu, Kestel, Osmangazi, Nilüfer, Mudanya ve Yıldırım) kentsel alanlarına iç göçle gelenlerin kent içi mekânsal tercihlerinde etkili olan faktörleri belirlemek ve bu tercihlerin kentsel mekân üzerindeki etkilerini anlamak hedeflenmiştir.

Mekânsal tercihlerin ardındaki sosyal, ekonomik ve demografik faktörlerin analiz edilmesi, yeni gelenlerin kent içinde hangi bölgeleri neden tercih ettiklerini anlamada kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca bu tercihler sonucunda oluşan kümelenme ve mekânsal ayrışma gibi olguların kent dinamikleri üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, Bursa'ya yönelik iç göçlerin mekânsal yansımalarını ve göçmenlerin mekân tercihlerini analiz etmektedir. Mekânsal kavramlar üzerinden yapılan bu inceleme, Bursa gibi yoğun göç alan şehirlerin sosyal, ekonomik ve demografik değişiminin somut bulgular yardımıyla daha iyi bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Böylece Bursa gibi yoğun göç alan büyük kentlerde daha verimli kent planlama politikaları geliştirilmesi için zemin hazırlayabilir.

Araştırmanın örneklemini farklı kimlik bölgelerinden gelen ve farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip gruplardan oluşmaktadır. Bu durum, göç gibi geniş evrene sahip çalışmalarda tüm evrene ulaşmayı oldukça zorlaştırmakta, maddi yükü artırmakta ve uzun zaman almaktadır. Böyle durumlarda evreninin bütün niteliklerini temsil eden ve ulaşılabilirliği olan, onun küçük bir modeli ile çalışmayı sürdürmek daha ucuz, hızlı ve kolaydır. Bu kapsamda evrendeki her bir elemanın örnekleme yer alma şansına sahip olması için Olasılığa Dayalı Örnekleme Tekniklerinden (Özen & Gül, 2007, s. 398) faydalanılmıştır.

Örnek genişliğinin belirlenmesi için MİNİTAB 19 paket programı kullanılmıştır. Programda örneklem genişliği Slovin's formülüne göre belirlenmiştir.

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = Örneklem büyüklüğü

N = Nüfus büyüklüğü

e = Hata payı

Formüle göre artı-eksi %2,5 (toplamda %5) hata payı ve %95 güven seviyesi ile Formüle göre artı-eksi %2,5 (toplamda %5) hata payı ve %95 güven seviyesi ile popülasyondan alınması gereken örneklem büyüklüğü 1.595 olarak belirlenmiştir. Ancak saha araştırmasının son döneminin Covid-19 pandemisinin başlangıcına denk gelmesi nedeniyle 1.513 katılımcıyla anket yapılabilmektedir. Bu kapsamda artı-eksi %2,6 (toplamda %5,2) hata payı ve %94,8 güven aralığında çalışma gerçekleştirilmiştir. İç göç yoğunluğuna göre (doğum yeri ve nüfus kütüğü verilerine dayalı olarak) her ilçeden alınması gereken toplam örneklem sayıları hesaplanmış ve ilçelerdeki anket uygulaması buna göre yapılmıştır (Çizelge 1). Saha çalışması Bursa'nın yedi merkez ilçesinin kentsel alanlarında yer alan 36 mahallede gerçekleştirilmiştir.

Mekânsal tercihler arasındaki farklılıkların daha net ortaya konulabilmesi ve veri setinin büyük ve karmaşık bir yapıda olması nedeniyle çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden biri olan Çok Boyutlu Ölçekleme (MDS) analizinden faydalanılmıştır. MDS sosyo-ekonomik göstergelerin analizi ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiselliğin analizi gibi konularda etkili bir araçtır.

Çizelge 1. 2018 yılı TÜİK verilerine göre örneklem alınan ilçelerde nüfus kütüğü ve doğum yerine göre iç göçle gelen nüfusun dağılımı ile uygulanması planlanan ve uygulanan anket sayısı

İlçeler	Nüfus Kütüğüne Göre (%)	Doğum Yeri Göre (%)	Yapılması Planlanan Anket Sayısı	Yapılan Anket Sayısı	Anket Yapılan Mahalle Sayısı
Gemlik	4,29	4,33	77	76	3
Görsu	3,81	3,7	60	69	2
Kestel	2,06	2,17	45	52	2
Mudanya	2,6	3	297	56	2
Nilüfer	16,2	16,2	56	282	3
Osmangazi	29,22	28,09	590	514	12
Yıldırım	26,51	25,12	470	470	12
Toplam	84,65	82,61	1.595	1.595	36

MDS, nesneler arasındaki benzerlik veya farklılıkları temel alarak, nesnelerin k boyutlu bir uzayda gösterimini sağlayan bir istatistiksel yöntemdir. Nesneler arası uzaklıklarından faydalanarak birimlerin benzerlik ve farklılıklarına göre aralarındaki ilişkiyi belirlemektedir. Karmaşık veri yapılarını

grafiksel şekilde sunulmasının da katkısıyla ilişkilerin daha kolay ve anlaşılabilir yorumlanmasını sağlamaktadır. Yöntemde verilerin stres değeri ile modelin uyumu ölçülür. Değerin sıfıra yakın olması modelin daha iyi uyum gösterdiği anlamına gelir (Carroll & Arabie, 1998; Davison vd., 2010; Kalaycı, 2005). Bu çalışmada analiz yardımıyla göç nedeni, Bursa'nın tercih edilme sebepleri ve ikamet tercihini etkileyen faktörler arasındaki ilişkisellik incelenmiştir.

3. Bulgular

3.1. İlçelerin Profil Analizi

Bursa, ülkenin her yerinden göç almaktadır. Göçmenlerin kent içi mekân tercihlerinde yaşanan farklılıklardan kaynaklı olarak yeni kethilerin mekânsal dağılımı homojen olmadığı gibi, köken bölgeye dayalı dağılımın da farklılaştığı gözlenmektedir. Nitekim saha çalışmalarından elde edilen bulgular da bu durumu desteklemektedir. Genel olarak bakıldığında en yoğun göçler Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu ve Batı Karadeniz'den alınmaktadır. Dağılıma daha ayrıntılı baktığımızda Yıldırım'da Ortadoğu Anadolu-Doğu Karadeniz-Kuzeydoğu Anadolu (%73,4), Kestel'de Kuzeydoğu Anadolu-Ortadoğu Anadolu-Doğu Karadeniz-Güneydoğu Anadolu (%82,7), Gürsu'da Doğu Karadeniz-Kuzeydoğu Anadolu (%76,81) göçmenler yoğunlaşmıştır. Osmangazi'de Kuzeydoğu Anadolu-Batı Karadeniz-Doğu Karadeniz-Ortadoğu Anadolu (%67,71) ve Gemlik'te Kuzeydoğu Anadolu-Doğu Karadeniz-Batı Karadeniz-Doğu Marmara (%64,47) kökenliler ağırlıktadır. Mudanya ve Nilüfer'de ise köken bölgeye dayalı yoğunlaşma oldukça az olmakla birlikte Karadeniz Bölgesi ve ülkenin batısından alınan göçler daha fazladır. Nüfusa kayıtlı olunan yer açısından da dağılım benzerdir. Göçmenlerin doğum yerleri açısından bir kıyaslama yapıldığında, Nilüfer dışındaki tüm örneklem alanlarda kırsal kökenli göçmenlerin ağırlıkta olduğu belirlenmiştir. Yıldırım ve Gürsu'daki kır kökenli göçmenlerin oranının ise oldukça yüksektir (Çizelge 2).

Çizelge 2. İkamet edilen yere göre köken bölge istatistikleri (%)

Değişkenler	İkamet Edilen Yer													
	Yıldırım		Kestel		Gürsu		Osmangazi		Gemlik		Mudanya		Nilüfer	
	DY	K	DY	K	DY	K	DY	K	DY	K	DY	K	DY	K
İstanbul	1,1	0,9	1,9	0	-	-	1,8	0,8	5,3	3,9	2	-	5,7	2,1
Batı Marmara	1,1	1,1	1,9	1,9	1,4	1,4	5,6	5,6	3,9	5,3	-	4	12,8	11,7
Ege	5,3	5,1	9,6	9,6	2,9	2,9	3,7	3,3	7,9	6,6	16	12	9,6	9,9
Doğu Marmara	1,5	5,5	1,9	1,9	-	8,7	3,9	7	11,8	17,1	2	2	3,5	6,4
Batı Anadolu	1,5	1,3	-	-	7,2	7,2	5,4	4,3	2,6	-	10	8	8,9	6
Akdeniz	1,3	1,5	-	-	1,4	1,4	1,4	1,6	1,3	1,3	10	10	10,3	8,9
Orta Anadolu	4,3	4,5	-	-	-	-	7,2	7,4	2,6	2,6	6	10	9,6	9,2
Batı Karadeniz	5,1	4,7	1,9	1,9	7,2	4,3	16,9	16,5	11,8	10,5	10	10	10,6	11,7
Doğu Karadeniz	24,7	22,8	11,5	11,5	55,1	49,3	15,4	16	15,8	14,5	14	14	6,7	13,5
Kuzeydoğu Anadolu	21,9	21,3	36,5	38,5	21,7	20,3	23,2	22,8	25	25	14	16	8,9	6,7
Ortadoğu Anadolu	26,8	26	23,1	23,1	2,9	4,3	12,3	11,5	6,6	6,6	6	8	7,4	8,9
Güneydoğu Anadolu	5,5	5,5	11,5	11,5	-	-	3,3	3,3	5,3	6,6	10	6	6	5
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Kütük ve Doğum Yeri Aynı	92,3		82,9		92		98,1		69,1		86		88,4	
Kütük ve Doğum Yeri Farklı	7,7		17,1		8		1,9		30,9		14		11,6	
Toplam	100		100		100		100		100		100		100	
Kırsal Alan Doğumlular	76,2		65,4		76,8		69,3		65,8		68		33,6	
Kentsel Alan Doğumlular	23,8		34,6		23,2		30,7		34,2		32		66,4	
Toplam	100		100		100		100		100		100		100	

*DY: Doğum Yeri

** K: Nüfus Kütüğü

Çizelge 3. Katılımcıların doğum yerleri ile nüfus kütüklerinin aynı olup olmadığı (%)

Doğum Yeri (TÜİK 12 İBBS)	Kütük ile Doğum Yeriniz Aynı mı?			Doğum Yeri (TÜİK 12 İBBS)	Kütük ile Doğum Yeriniz Aynı mı?		
	Evet (%)	Hayır (%)	Toplam (%)		Evet (%)	Hayır (%)	Toplam (%)
İstanbul	33,33	66,67	100	Doğu Marmara	83,33	16,67	100
Kuzeydoğu Anadolu	92,83	7,17	100	Batı Anadolu	66,67	33,33	100
Ortadoğu Anadolu	93,53	6,47	100	Akdeniz	83,67	16,33	100
Güneydoğu Anadolu	85,33	14,67	100	Orta Anadolu	89,89	10,11	100
Batı Marmara	84	16	100	Batı Karadeniz	87,58	12,42	100
Ege	80,43	19,57	100	Doğu Karadeniz	92,06	7,94	100

Çizelge 4. İkamet edilen yere göre betimleyici istatistikler (%)

Değişkenler		İkamet Edilen Yer						
		Yıldırım	Kestel	Gürsu	Osmangazi	Gemlik	Mudanya	Nilüfer
Katılımcı Dağılımı	f (%)	472	52	69	514	76	50	282
		31,1	3,4	4,6	34	5	3,3	18,6
Cinsiyet	Kadın	16,4	19,2	29	18,5	38,2	38	36,2
	Erkek	83,6	80,8	71	81,5	61,8	62	63,8
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100
Yaş Grupları	22-29	11,1	9,6	5,8	11,7	10,5	23,4	8
	30-39	25,1	19,2	13	23,9	23,7	25,5	28
	40-49	23,8	28,9	20,3	27,4	19,7	30,1	12
	50-59	23,6	30,8	31,9	17,5	22,4	11,4	28
	60-69	12,1	7,7	21,7	13	19,7	5,7	8
	70 ve Üstü	4,3	3,9	7,3	6,4	4	3,9	16
Eğitim Düzeyi	Düşük Düzey	55,1	40,4	46,4	43,8	38,2	18	14,5
	Orta Düzey	24,7	28,8	36,2	29,2	31,5	26	20,9
	Yüksek Düzey	20,2	30,8	17,4	27	30,3	56	64,6
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100
Ailenin Ekonomik Seviyesi	Düşük Düzey	43,8	28,9	29	33,5	34,2	10	8,8
	Orta Düzey	46,6	61,5	37,7	47,4	51,3	64	58,2
	Yüksek Düzey	9,6	9,6	33,3	19,1	14,5	26	33
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100
Meslek Grupları	Ev Hanımı	7	7,7	2,9	5,6	22,3	8	4,3
	Emekli	13,6	5,8	23,2	13,2	21,1	18	12,7
	Destek Elemanı	37	40,3	27,4	33,3	14,5	16	22
	Uzman/Yönetici	2,6	5,8	4,4	5,8	10,5	20	18,1
	Serbest Meslek	19,5	21,2	29	15,4	10,5	10	5,7
	Kamu Personel	9,6	7,7	10,1	10,9	9,2	14	18,7
	Esnaf	8,1	11,5	1,5	12,7	7,9	12	8,2
	Öğrenci	0,9	-	-	2,1	4	2	10,3
	Çiftçi	1,1	-	1,5	0,8	-	-	-
	İşsiz	0,6	-	-	0,2	-	-	-
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100
Aile Tipi	Tek Kişi	3,6	5,8	7,3	5,6	5,3	8	15,6
	Çekirdek Aile (0-3 Çocuk)	64,1	69,2	69,6	69,4	77,6	84	76,5
	Çekirdek Aile (4 Çocuk +)	12,3	5,8	13	5,3	2,6	8	3,6
	Geleneksel Aile	20	19,2	10,1	19,7	14,5	-	4,3
	Toplam	100	100	100	100	100	100	100

Saha çalışmalarında bireyin ve mekânın demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikleri kadınların araştırmaya katılımını etkileyebilmektedir. Bu durum araştırma için katılımcıdan kaynaklanan önemli bir sınırlılık oluşturanın yanı sıra farklı mekânlarda eş zamanlı olarak yapılan araştırmalarda mekân hakkında önemli bilgiler de sunmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen 1.513 kişi içerisinde 352 (%23,3) kadın katılımcıyla görüşülmüştür. En yüksek kadın katılımı ise sosyo-ekonomik gelişmişliği orta-yüksek düzeyde olan Gemlik, Mudanya ve Nilüfer olmuştur. İlçelerde yaş

grupları açısından dalgalanmalar görülmekle birlikte beş örneklem alan için de ağırlıklı katılım 30-59 yaş arasındadır. 22-29 yaş arası en düşük katılım Gürsu'da en yüksek katılım ise Mudanya'da görülmektedir. Emekli nüfusun yoğunlaştığı 60-69 yaş grubu açısından Gürsu ve Gemlik, 70 yaş ve üstü katılım açısından ise Nilüfer ön plana çıkmıştır (Çizelge 4).

Sosyo-demografik açıdan gelişmişliği gösteren önemli göstergelerden birisi olan eğitim düzeyleri incelendiğinde, Yıldırım, Kestel, Gürsu ve Osmangazi düşük, Mudanya ve Nilüfer'de ise hâkim yapının yüksek düzey eğitim olduğu görülmektedir. Ayrıca Gürsu'da düşükten orta düzeye, Osmangazi'de düşükten orta ve yükseğe doğru bir geçişin yaşandığı belirlenmiştir. Özellikle Gemlik'te ortadan yükseğe doğru gerçekleşen geçişin hızlı olduğu ve kısa bir süre içerisinde yüksek düzey eğitimin göstereceği artış neticesinde Gemlik'in eğitim açısından Mudanya ve Nilüfer'e benzeyeceği ön görülmektedir (Çizelge 4).

Mekânların hâkim ekonomik yapıları, yerleşimcilerin faaliyet gösterdikleri iş gruplarıyla doğrudan orantılıdır. Bu bağlamda destek elemanı ve serbest meslek mensuplarının ağırlıkta olduğu Yıldırım ve Osmangazi'de hâkim ekonomik yapı düşük-orta düzeyken, Kestel'de orta düzey ekonomik sermaye yoğunlaşmıştır. Emeklilerin her örneklem alanı hatırı sayılır oranda dağılım gösterdiği gözlenirken bu oran Kestel'de oldukça düşüktür. Kestel'de 60 yaş ve üstü katılımcı ile görüşme oranının diğer örneklem alanlara göre daha düşük olması ve katılımcıların sigortası olmayan işlerde çalışma eğiliminin yüksekliğinin bu konu üzerinde etkisi bulunmaktadır. Emekli, destek elemanı, serbest meslek mensupları ve kamu çalışanlarının yoğunlaştığı Gürsu'da üç ekonomik seviyede birbirine oldukça yakındır. Gürsu iç göçle gelenler açısından ekonomik sermaye bakımından toplumun farklı kesimlerinin bir arada yaşadığı bir alan olması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca düşük sayıda da olsa çiftçilik ile uğraşan katılımcılara Yıldırım, Gürsu ve Osmangazi'de rastlanılmıştır. Büyük bir ova üzerine kurulmuş olan Bursa'da, Osmangazi'nin küçük bir kısmı ile Gürsu'nun önemli bir kısmında geniş tarım alanları bulunmaktadır. Bu açıdan özellikle Gürsu'da katılımcıların doğrudan tarımla ilgilenmemekle birlikte ikinci iş olarak tarımla uğraştıkları gözlenmiştir. Yapılan saha çalışmasında da evlerin eklentilerinde çeşitli tarım makineleri tespit edilmiştir. Ev hanımı ve emekliliklerin ağırlıkta olduğu Gemlik'te hâkim ekonomik sermaye orta düzeydedir. Kadın katılımcı ve meslekleri karşılaştırıldığında Gemlik'e oranla diğer örneklem alanlarda kadınların daha fazla iş hayatına katılım sağladıkları anlaşılmaktadır. Mudanya ve Nilüfer'de emekli, destek elemanı, kamu personeli ve uzman/yönetici grubunun ağırlıkta olmasına paralel olarak alan orta-yüksek ekonomik sermaye yoğun mekân halini almıştır. Sınırların içerisinde üniversitenin de yer almasına bağlı olarak öğrenci grubunun en yüksek olduğu yer de Nilüfer'dir (Çizelge 4). Örneklem alanlarının tamamında en yoğun aile tipi, 1-3 çocuk ve ebeveynlerden oluşan çekirdek ailelerdir. Geniş ve geleneksel aileler Yıldırım, Kestel, Gürsu, Osmangazi ve Gemlik'te yoğunlaşırken Mudanya ve Nilüfer'de ise görülme oranı oldukça düşüktür. Tek kişiden oluşan hanelerin en yoğun görüldüğü alanlar olması bakımından Mudanya ve Nilüfer diğer alanlardan farklılaşmaktadır (Çizelge 4).

3.2. Göç Dinamikleri: Kentteki Dönüşümün Gözle Görünür İzleri

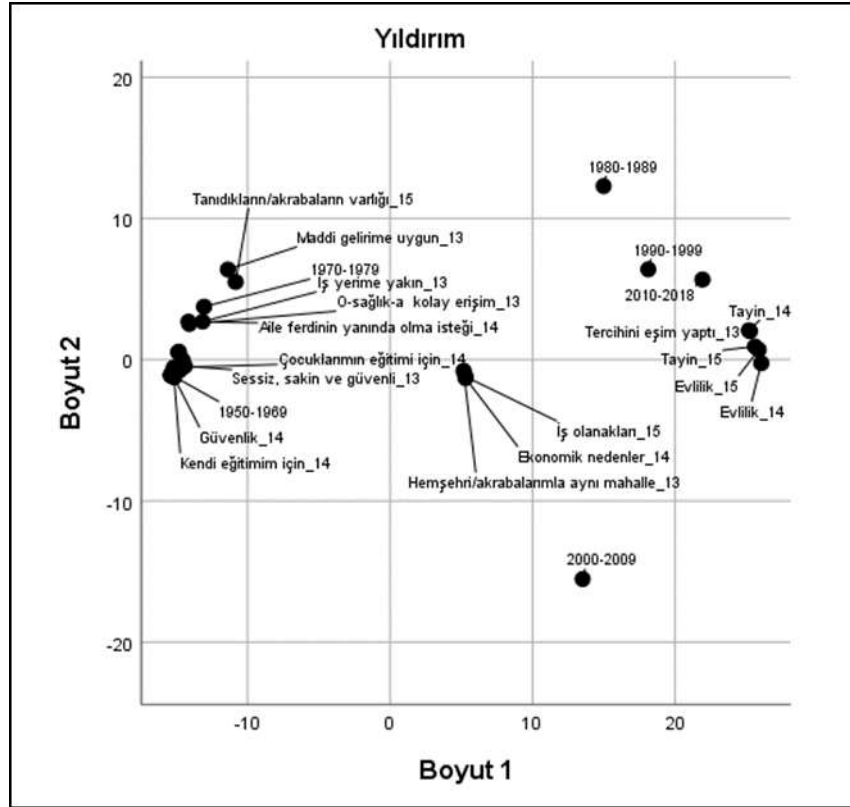
Katılımcıların göç aşamalarına göre benzerlik ve farklılıklarının belirlenebilmesi amacıyla bu bölümde MDS analizinden faydalanılmıştır. Grafiklerde yer alan faktörlerin ortak özelliklerinin

fazlalığına/azlığına göre birbirine yakınlaştığı ya da birbirinden uzaklaştığı, uzaklıkların göçle ilişkili baskın özelliklerle örtüştüğü görülür. MDS analiz sonuçlarına göre Çizelge 5'te verilen Stress değerlerinin Yıldırım ve Osmangazi hariç 0,00 ve tam uyumu gösterdiği; Yıldırım ve Osmangazi'nin ise 0.03 olduğu ve bu alanlarda sonucun iyi uyumu gösterdiği tespit edilmiştir.

Çizelge 5. Katılımcıların göç aşamalarının örneklem alanlar düzeyinde MDS değerleri

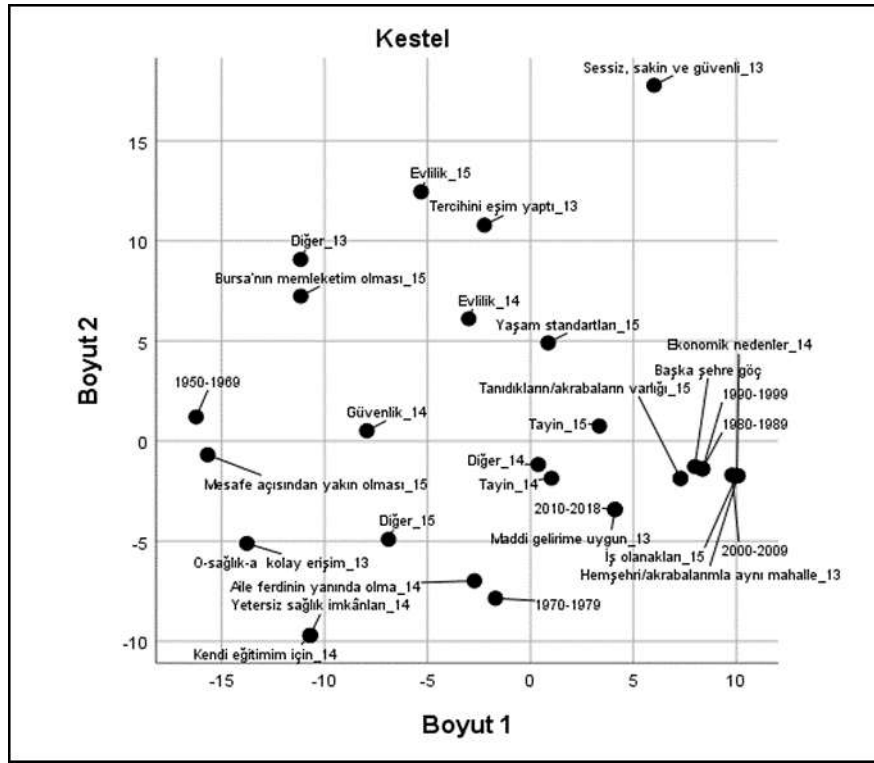
İlçe	Iteration	Stress	Variance Accounted For
Yıldırım	5000 ^a	0,0378247	0,9806081
Kestel	5000 ^a	0,0000003	1
Gürsu	5000 ^a	0,0000022	1
Osmangazi	2269	0,0354366	0,9759529
Gemlik	5000 ^a	0,0002485	0,9999988
Mudanya	5000 ^a	0,0000049	1
Nilüfer	5000 ^a	0,0003208	0,9999982
Tüm ilçeler	5000 ^a	0,0001735	0,9999993

a. Maximum iteration (yenileme) sayısına ulaşılmıştır.

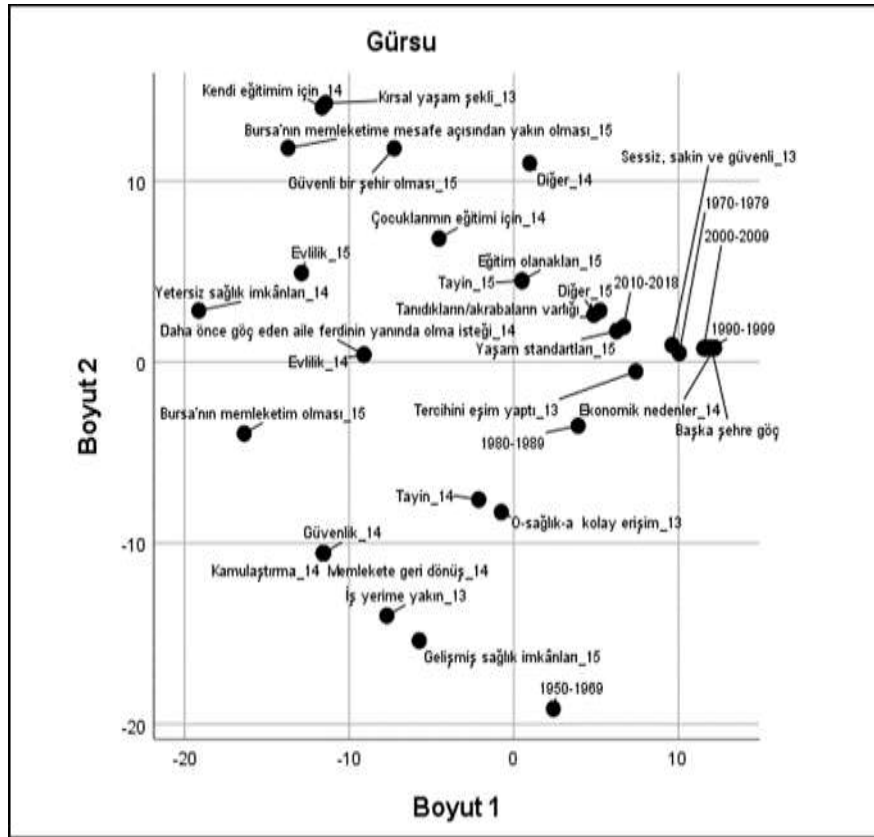

Şekil 2. Yıldırım'da katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu*

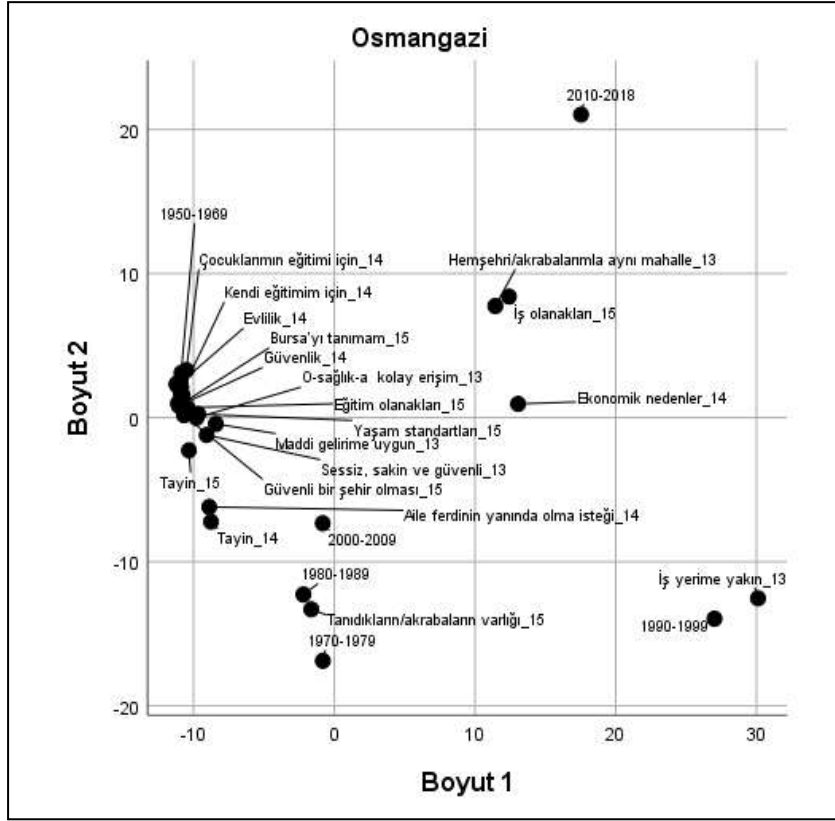
*Şekilde göç aşamaları olarak ifade edilenler şunlardır: Katılımcıların göç etme ve Bursa'yı tercih etme nedenleri, ikamet yeri tercihinde etkili olan faktörler ve aşamalı göçe katılım durumları.

Şekil 3. Kestel’de katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 4. Gürsu’da katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 5. Osmangazi’de katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

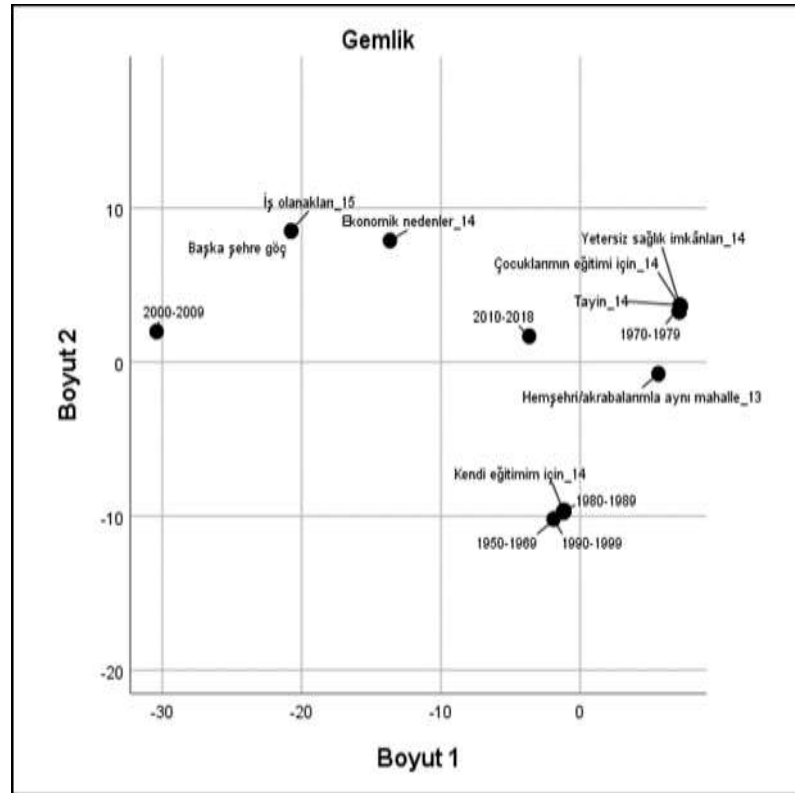
Türkiye’de 1950 sonrasında iç göçlerin hızlanmaya başlamasıyla ortaya çıkan nüfus çekim merkezlerine 1970 sonrasında Bursa’da eklenmiş ve en yoğun göçleri 1980 ve sonrasında almaya başlamıştır. Bu gelişmeye paralel olarak ilin ilk kentsel yerleşim birimleri olan Osmangazi ve Yıldırım, en fazla iç göç alan yerlerdir. MDS Analizi sonuçlarına göre ilin kentsel genişlemesiyle de doğru orantılı olarak Yıldırım ve Osmangazi’de en yoğun göçlerin 1980-2009 döneminde olduğu belirlenmiştir. Kentsel alanda boş arazi ve konut stoğunun azalması ile nüfus açısından doygunluğa ulaşılması sonucu mekânda alınan iç göçler 2010 itibariyle yavaşlamıştır. Gürsu, Nilüfer ve Mudanya’da 1990’larda görülen kentsel gelişmenin hızlanması ve göçlerin artış göstermesi paralel ilerlemiştir. Kestel’de göçlerin yoğunlaştığı dönem (1980) ile kentsel genişleme dönemi (1990) arasında bir tezatlık görülmektedir. Bu konuda katılımcıların ilk göç yerlerinin ağırlıklı olarak Yıldırım olması ve ilerleyen yıllarda gerçekleştirdikleri ikametgâh hareketliliğinin etkisi bulunur. Gemlik’te ise en yoğun göçler 2010 yılından sonra gerçekleşmiştir. 2001 yılında Gemlik’te Bursa Serbest Bölgesi’nin faaliyete geçmesi, alınan göçlerde ciddi bir atışın yaşanmasını sağlamıştır (Şekil 2-8).

Göç nedenleri ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler çerçevesinde gelişen kompleks bir yapıya sahiptir. Bireyler göç kararını verirken birden çok faktöre odaklanabilir. Genellikle ağırlıklı bir nedenin yanında bu nedeni güçlendiren ek sebeplerde olmaktadır. Araştırma yapılan örneklem alanlar düzeyinde bakıldığında ağırlıklı nedenin ekonomi olduğu gözlenmektedir. Ancak bu faktörün ağırlığı mekânsal farklılık göstermektedir. Nitekim Yıldırım, Kestel ve Gürsu’da %60’ın üzerinde etkili olurken Osmangazi’deki etki düzeyi %59’dur. Gemlik, Mudanya ve Nilüfer’de ise %50’nin altında bir etki

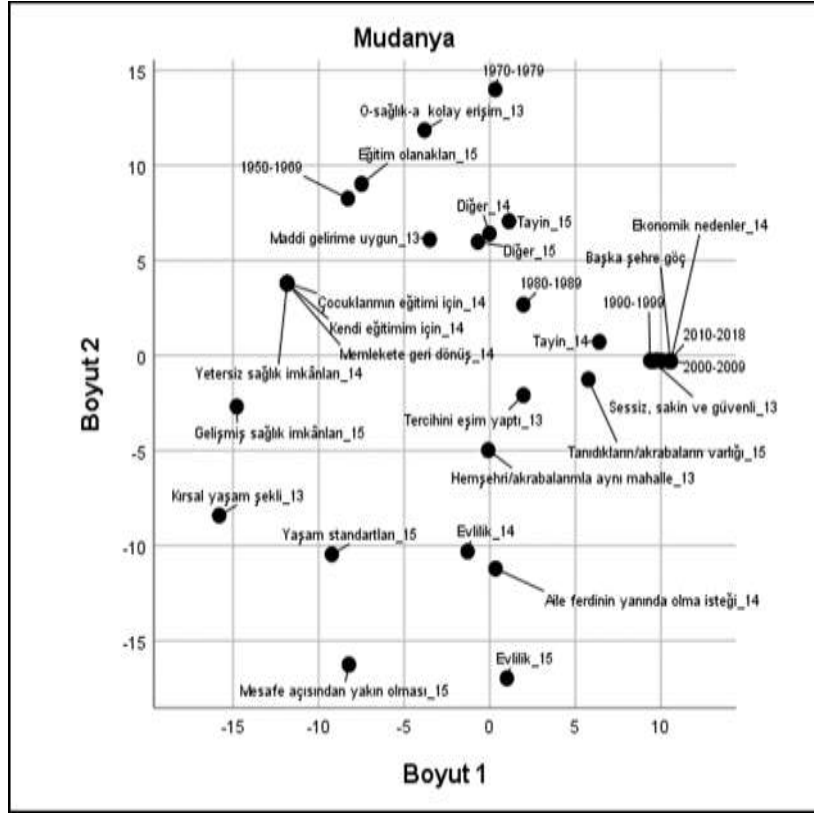
düzeyi olduğu belirlenmiştir. Bursa'nın gelişmiş sanayisi ve ticareti, iş arayanlar için önemli bir cazibe merkezi oluşturmaktadır. Daha önce göç etmiş aile fertlerinin yanında olma isteği de göçleri tetikleyen önemli bir faktördür. Bu durum, hemşehrilik ağlarının ve aile bağlarının güçlü olduğunu göstermektedir. Bu açıdan belirtilen faktörlerin katılımcıların hem göç motivasyonunu etkileyen hem de hedef mekân olarak neden Bursa'yı seçtiklerini açıklamaları bakımından yüksek bir ilişkiselliği bulunmaktadır. Bursa'nın yüksek yaşam standartları, eğitim ve sağlık imkanlarının gelişmişliği, güvenli bir ortam sunması da göç tercihinde etkili olan diğer unsurlardır (Şekil 2-8).

Her bölgede göçün arka planında yatan bazı farklılaşmaların da olduğu görülmektedir. Örneğin, Osmangazi'de yetersiz sağlık imkanları da göçü tetikleyen faktörler arasındayken Nilüfer'de tayin ve eğitim göç kararında belirleyici rol oynamaktadır. Gemlik ve Mudanya'da ise tayin ve evlilik göçlerindeki artışı önemli ölçüde etkilemektedir. Yine Gemlik'te bu faktörlere ek kamulaştırmada önemli bir etken oluşturmaktadır (Şekil 2-8). Özellikle Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu kökenli göçmen toplulukları içinde, hemşehriler arası evliliklerin yaygın olması, bu bölgelerde evlilik temelli göçlerin sürekliliğini ve sosyal ağların güçlenmesini desteklemektedir. Bu durum, yerel toplulukların kültürel kimliğini korumasına katkı sağlarken, göçmen gruplar arasında mekânsal yoğunlaşmayı da artırmaktadır.

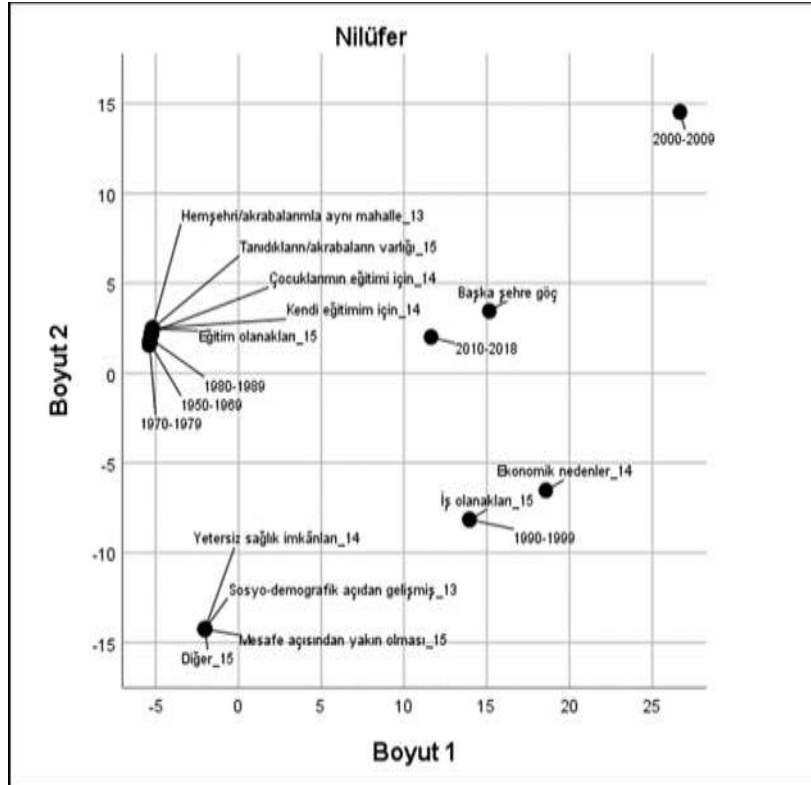
Bursa'yı tercih sebepleri bakımından Gemlik, Mudanya ve Nilüfer, diğer örneklem alanlarından tayin nedeniyle daha yoğun göç alması nedeniyle farklılaşmaktadır. Ayrıca Gemlik sağlık imkânları, Mudanya evlilik ve Nilüfer'de ise eğitim alanın göç almasında önemli bir etken olmuştur (Şekil 2-8).

Şekil 6. Gemlik'te katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

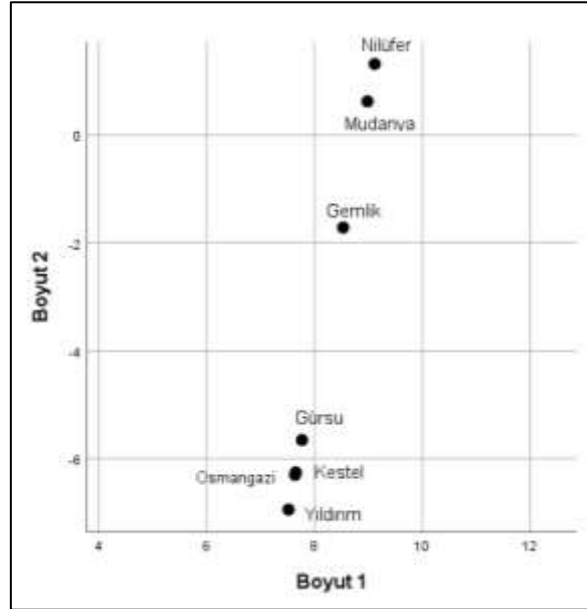
Şekil 7. Mudanya'da katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

Şekil 8. Nilüfer'de katılımcıların göç aşamalarının MDS analizi grafiksel sonucu

Hemşehri/akraba varlığı Mudanya hariç diğer örneklem alanlarında ikamet yeri seçiminde etkili bir faktör olmakla birlikte Yıldırım, Gürsu, Kestel ve Osmangazi’de daha önemli bir etken olarak öne çıkmıştır. Özellikle Yıldırım’da, sosyal ağlar nedeniyle yapılan yer seçimi oldukça dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra diğer faktörlerin de önemi değişmektedir. Örneğin Kestel, Gürsu ve Osmangazi’de kiraların ucuzluğu, Gürsu ve Gemlik’te ikamet yeri tercihlerinin eş tarafından yapılması, Kestel ve Mudanya’da iş yerine yakınlık, Gemlik ve Mudanya’da mekânın sessiz ve sakin bir profile sahip olması, Nilüfer’de ise okullara, sağlık merkezlerine ve alışveriş mekânlarına kolay erişim ve sosyo-demografik açıdan gelişmiş bir mahalle olma tercih sebepleri arasında yer almaktadır (Şekil 2-8).

İlçeler göç aşamaları bakımından incelendiğinde ise Yıldırım aşamalı göç oranlarının en düşük olduğu alandır. Gemlik, Osmangazi, Gürsu ve Kestel’de aşamalı göç oranlarının da orta düzeydeyken Mudanya (%52) ve Nilüfer (40,78) ise aşamalı göç oranlarının en yüksek olduğu bir yerdir. Nitekim Mudanya ve Nilüfer diğer örneklem alanlara nazaran köken bölge açısından daha fazla göçmen çeşitliliğine sahiptir (Şekil 2-8).

Şekil 9. Katılımcıların göç aşamalarının örneklem alanlardaki karşılaştırmalı MDS grafiksel sonucu

Sonuç olarak incelenen bulgular neticesinde örneklem alanların iç göç süreçleri bakımından üç kümeye ayrıldığı görülmektedir. Bunlar (i) Yıldırım, Kestel, Gürsu ve Osmangazi, (ii) Mudanya ve Nilüfer ile (iii) her iki küme arasında kalan Gürsu. İlk kümede bulunanların aldıkları göçler 1980-2009 arasında yoğunlaşırken diğer kümelerde bulunanların yoğunlukları son dönemde daha fazladır. Ekonomik kaynaklı göçler ilk kümede daha etkili bir faktördür. Bu açıdan Nilüfer ve Mudanya eğitim ve tayin, Gemlik ise evlilik ve tayin nedeniyle göçler bakımından diğer örneklem alanlarından farklılaşmaktadır. Bursa’yı tercih etme nedenleri açısından ilk kümede bulunanlarda ağırlıklı neden ekonomik ve sosyal ağ varlığıdır. Diğer kümelerde ekonomik kaynaklı göçlerin yanı sıra Nilüfer ve Mudanya’da eğitim, tayin ve tanıdık/akraba varlığı, Gemlik’te ise güvenlik nedenli göçlerin daha yüksek olması bakımından farklılaşma yaşanmaktadır. İkamet yeri tercihi açısından ilk kümede hemşehri/akrabalarla aynı mahallede olma ve maddi gelir ön planda tutulurken diğer örneklem alanları

alanlarında okullara, sağlık merkezlerine, alışveriş mekânlarına kolay erişim ve sessiz, sakin ve güvenli bir mahalle olması faktörü ön plana çıkmaktadır (Şekil 9). Ayrıca başka ile göç etme oranının daha yüksek olması açısından Mudanya ve Nilüfer diğer örneklem alanlarından farklılaşmıştır.

3.3. Mekânsal Ayrışmanın Sosyo-Ekonomik Analizi

Bursa’da göçmenler için hemşehri ağları, özellikle hedef bölgede ikamet yeri seçiminde etkili olmuştur. Kente yeni gelenler için kente alışmak, uyum sağlamak ve kent yaşamının sürdürülmesindeki günlük ilişkileri kurmak, hemşehri ağlarıyla etkileşimi canlı tutan unsurlardır (Turut & Özgür, 2018, s. 168). Bu noktada kente yeni gelenler için yeni hayatlarını kolaylaştırmanın en pratik yolu hemşehrileriyle kurdukları ilişkiler olur. Nitekim göçmenler ağın sosyal sermayesi sayesinde göçün ekonomik, psikolojik ve sosyal olumsuzluklarına daha dirençli olurlar. Ancak Bursa için sosyal ağ etkisi, sosyo-demografik ve ekonomik farklılıklar nedeniyle üç farklı sonucu ortaya çıkarmıştır.

Kent merkezi ve kent merkezinin doğu aksında kalan Yıldırım, Kestel, Gürsu ve Osmangazi’de ikamet etmeyi tercih edenler için ağlar önemli rol oynamış, hemşehri ve akrabalarıyla aynı mahallede özen göstermişlerdir. Birinci kümeyi oluşturanlar, Bursa’da köken bölgeye dayalı mekânsal kümelenmelerin en yoğun olduğu alanları oluşturmaktadır. Plansız yapılaşmanın ve düşük nitelikli konutların hâkim olduğu, düşük-orta gelir ve eğitim düzeyine sahip ağırlıklı olarak Karadeniz, kuzeydoğu Anadolu ve Ortadoğu Anadolu Kökenli katılımcıların yoğunlaştığı bu alanlarda, hemşehrileşme faaliyetlerinin de etkisiyle mekânsal ayrışmaların yaşandığı gözlemlenmektedir (Çizelge 2-3, Şekil 2-8, Fotoğraf 1-a). Ucuz arsa ve konut temini, iş yerlerine yakınlık ve köken bölgeye dayalı kümelenmelerin yoğun olması gibi nedenler mekânsal ayrışmalara ve etno-kültürel adacıkların oluşmasına neden olmuştur. Bu durum da beraberinde toplumsal bağların ve dayanışmanın güçlü olduğu bir yaşam tarzını getirmiştir. Bu örneklem alanlarında ikamet eden katılımcıların yarısından fazlasının köken bölgeleri ile yoğun ilişkisi bulunmaktadır. Hedef bölgedeki yoğun hemşehri ilişkileri ve köken bölgeyle yapılan sık temaslar kişilerdeki kültürel bağlılığı güçlü tutmaktadır. Kültürel bağları güçlü olan göçmenler köken bölgelerine ait maddi ve manevi kültürel unsurları hedef bölgeye taşıyarak mekânın yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Örneğin Gürsu’da Kurtuluş, Yenidoğan mahallelerinde Erzurum ve Artvinlilerin; Yıldırım’da Ulus mahallesinde Muşluların, Mevlana mahallesinde Erzurum ve Muşluların; Osmangazi’de Mehmet Akif mahallesinde Tokat ve Yozgatların, Geçit mahallesinde Gümüşhane ve Karslıların kümelenildiği belirlenmiştir. Söz konusu mahallelerde günlük yaşam tarzları ve kültürleri ile ilişkili olarak göçmenlerin fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçları çerçevesinde mekân yeniden üretilerek kentin bu kesimlerinin göçmen mahalleleri olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

Göçmenler tarafından yeniden üretilerek köken bölge kültürünün hâkimiyetine sokulan bu alanlar, alanın hâkim göçmen profiline göre kaynak mekânın küçük birer prototipi haline gelmiştir. Örneğin Kurtuluş, Yenidoğan mahallelerinde yeme içme pratikleri bağlamında köken bölgeye ait ürünlerin satıldığı birçok dükkân mevcuttur (Fotoğraf 1-b). Yine alanda köken bölgeyi temsil niteliği taşıyan işyeri adları, dernek ve lokallerin varlığı göze çarpmaktadır. Benzer süreçler diğer mahalleler için de geçerlidir. Derneklerin düzenledikleri şenlik, toplantı ve eğlenceler ise kültürel pratiklerin devamlılığına önemli bir zemin oluşturmaktadır (Fotoğraf 1-d). Örneğin her yıl düzenli olarak Artvinliler tarafından Uludağ’da düzenlenen şenlikler, köken bölgenin kültürel özelliklerinin yanı sıra

fiziksel özelliklerinin de anımsanması ve göçmenlerin hafızalarında canlı tutulması için önemli bir etkinliktir. Benzer etkinlikler diğer göçmen grupları tarafından da gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf 1. a) Yıldırım ilçesi Değirmenönü mahallesindeki plansız yapılaşmadan bir görünüm (2023) **b)** Gürsu ilçesi Zafer Mahallesinde Artvinli bir göçmen tarafından işletilen Çoruh Elektronik dükkânı (2023) **c)** Nilüfer ilçesi Özlüce mahallesindeki planlı yapılaşmadan bir görünüm (2023) **d)** Bursa Narmanlılar Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin 12 Şubatt 2023'teki Aşık Sümmani Anma Programı'na davet afişi

Kent merkezinin batı-kuzey batı aksında kalan Nilüfer ve Mudanya ikinci kümeyi oluşturmaktadır. Planlı yapılaşmanın ve nitelikli konutların hâkim olduğu yerlerde, orta-yüksek gelir ve yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcılar yoğunlaşmıştır (Çizelge 2-3, Şekil 2-8, Fotoğraf 1-c). Köken bölge açısından diğer örneklem alanlarında göre daha homojen bir dağılım olduğu gözlenmekle birlikte Büyükşehirler ile ülkenin batı ve güney bölgelerinden gelenlerin daha yoğun olarak tercih ettiği alanlardan oluşmaktadır. Mudanya'daki katılımcılar için hemşehri ağları diğer katılımcılar kadar önemli olmazken Nilüfer'deki katılımcılar göçün başlangıç ve ilk evrelerinde önemli olduğu belirlenmiştir. Ancak kentte kalış süresinin uzamasıyla gelir, eğitim ve fırsatlara erişimde yaşanan artış, ağlarla olan ilişkileri zayıflatma ve uzaklaşma eğilimine yol açmıştır. Gelir-statü açısından görülen bu farklılaşma, katılımcıların toplumsal ilişkilerinin çok boyutlu bir hale dönüşmesine katkı sağlamıştır. Bu bulgu Choldin, (1973) ve Epstein'in (2008) de belirttiği gibi, göçmenlerin ekonomik koşulları da dâhil olmak üzere niteliklerinde yaşanan artışına paralel olarak sosyal sermayeye daha az bağımlı olduklarını göstermektedir. Alanda hemşehri ilişkilerinin zayıf olmasına paralel olarak köken bölgeyi temsil eden işyeri adları, dernek ve lokallerin sayısı da oldukça azdır.

Kent merkezinin kuzey aksından kalan Gemlik birinci ve ikinci kümenin arasında bir geçiş niteliği taşımaktadır. Üçüncü kümede yer alan Gemlik'te planlı ve plansız yapılaşma bir arada bulunur. Orta düzey gelir ve orta-yüksek eğitim düzeyine sahip katılımcılar yoğunlaşmıştır (Çizelge 2-3, Şekil 2-8). Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Marmara bölgelerinden aldığı yoğun göçlerle karakterize ilçenin

özellikle 2000’ler sonrasında Bursa Serbest Bölgesi’nin kurulmasıyla birlikte aldığı göçlerde nicelik ve nitelik bakımından ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu etkiye paralel olarak ekonomik ve demografik profile de bir yükseliş yaşanmıştır. Bu yükselişe rağmen hemşehri ağlarının etkinliği oldukça yüksektir. Özellikle 2000’ler öncesinde göç eden katılımcıların ikamet etmeyi tercih edenler için ağlar önemli rol oynamış, hemşehri ve akrabalarıyla aynı mahallede özen göstermişlerdir. Bu etki kentte kalış süresi ve erişilen fırsatlarla ters orantılı bir yapıya sahip olsa da özellikle orta yaş ve üstü katılımcılar için önemli bir etken olmaya devam etmektedir. İlçede yer yer belirli köken bir köken bölgeden gelenlerin yoğunluğunu oluşturduğu mahallerin varlığı gözlenmekle birlikte bu yoğunluk birinci kümedeki kadar kendisi hissettirmez. Günlük yaşam pratikleriyle köken bölgenin kültürel özellikleri devam ettiren göçmenler, çeşitli işyeri adları, yöresel ürün satan dükkânlar, dernek ve lokallerle kültürel devamlılığı sürdürmektedirler. Ancak bu özellik ilk kümede olduğu kadar baskın değildir.

4. Sonuç ve Değerlendirme: Hemşehri Kominlerinden Sınıfsal Ayrışmaya İç Göçlerin Etkileri

Bursa, tarihsel süreçte farklı sosyo-demografik ve ekonomik yapılar ve göç dinamikleriyle şekillenen kentlerden birisidir. Bu makalede kentin farklı ilçelerinde ortaya çıkan bu yapısal dinamikleri analiz edilerek, Bursa’nın merkez ilçelerinin kentsel alanlarında mekânsal ayrışmanın boyutlarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Sonuçlar, Ataç ve Işık (2013), Mutlu ve Varol (2017) ile Temel’in (2024) Bursa’yla ilgili temel bulgularıyla uyushmaktadır. Nitekim bulgular, mekânlar arasında belirgin ve derinleşmiş mekânsal ayrışmanın varlığına dair önemli izler sunmaktadır. Yıldırım, Kestel, Gürsu ve Osmangazi’de, kırsal kökenli, düşük eğitim ve ekonomik gelir düzeyine sahip yeni kentlilerin yoğunlaştığı görülmektedir. Köken bölgeye dayalı kümelenmelerin ve geleneksel aile yapılarının yoğun olduğu bu alanlar, kentteki mekânsal ayrışmayı pekiştiren önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Diğer tarafta, Nilüfer ve Mudanya’da kent kökenli, yüksek eğitilmiş ve ekonomik düzeyi daha yüksek göçmenlerin yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu ilçeler kent kökenli ve modern yaşam tarzını benimsemiş nüfusun yoğunlaştığı mekânlar halini almıştır. Beşerî sermayenin yüksek olduğu bu bölgeler, kentin sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş bölgeleri olarak ayrışmaktadır. Bu mekânsal farklılık, Bursa’nın farklı sosyal ve ekonomik gruplarının belirli bölgelerde kümelenmesini göstermektedir. Gemlik ise 2000’ler itibarıyla yaşadığı değişimler neticesinde iki grup arasında kalan bir yapıdadır. Ekonomik imkanların artış göstermesi göçmen profilinde de bir değişime neden olmuş, süreç içerisinde beşerî ve ekonomik sermayesi yüksek bireyler tarafından da tercih edilen bir mekân haline dönüşmüştür.

Göçmenlerin hedef mekân olarak Bursa’yı tercih etme nedenlerinin mekânsal ayrışmaya etkisi de dikkat çekicidir. Özellikle ekonomik nedenler ile tanıdık ve akraba varlığı gibi unsurlar, yeni kentlilerin kırsal yapının hâkim olduğu mahallelerde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Buna karşılık eğitim olanakları özellikle Nilüfer gibi daha gelişmiş ilçeler için çekim noktası oluşturmuştur. Bu durum, kentin mekânsal ayrışmasını daha da derinleştirmiştir. Mekânsal ayrışmada yaşanan bu derinleşme, kentte yaşayanlar arasındaki etkileşimi de etkilemektedir. Nitekim “bu durum yalnızca benzerleriyle bütünleşmeleri değil, daha yoğun olarak kendileri gibi olmayandan ayrışma, statü farkını aleni kılma girişimi ve sosyal ayrışmanın mekânsal tezahürü” (Arslan, 2014, s. 12) olarak karşılık bulmaktadır. Ayrıca bu durum, bireylerin sınıfsal yükselmeleriyle de farklı bir boyut oluşturmaktadır.

Bilindiği üzere köken bölgeye bağlı olarak mahalleler içerisinde oluşan hemşehri kominleri, yeni kentliler için önemli bir sığınak oluşturmaktadır. Fakat ilerleyen süreçlerde kentin olanaklarından faydalanıp sınıf atlayanlar, seçkinlerin yaşadığı bölgelerde sınıfsal birlikteliğe gitmektedir. Yaşanan sınıfsal atlamalarla birlikte bu kişiler daha önceki yerleşim birimlerine nazaran kentin daha seçkin bölgelerine kaymaya başlamaktadır. Böylece başlangıçta köken bölgeye göre ayrışma yaşanırken, sonrasında bu durum sınıfsal ayrışmalara evrilmektedir.

Mekânsal tercihlerin, kümelenme ve mekânsal ayrışma gibi kentsel yapıyla olan ilişkiselliği, yeni kentlilerin Bursa'nın sosyal ve ekonomik yapısına entegre olup olmadıklarını anlamada önemli bir göstergedir. Bu anlamda Bursa'da, göçmenlerin ikamet yeri tercihleri neticesinde hem sosyal hem de ekonomik anlamda bölgesel ve yapısal farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu tercihler beraberinde altyapı hizmetleri, ekonomik ve sosyal kaynakların dağılımı gibi konuları da etkilemektedir. Göçmenlerin belirli alanlarda yoğunlaşmaları, plansız yapılaşma gibi konuların yanı sıra mekanlar arasında görülen sosyo-ekonomik farklılıklar, bölgeler arası sunulan hizmet farklılıklarının çıkmasına neden olmaktadır.

Referanslar/References

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, H. (2014). Türkiye'nin kentleşme sürecinde konut politikalarının evrimi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (40). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhssbd/issue/32926/365782>
- Ataç Kavurmacı, E., & Türkmen, U. (2023). Residential segregation monography of Adana: An index based approach. *GRID Architecture Planning and Design Journal*, 6(2), 536-563. <https://doi.org/10.37246/grid.1183625>
- Ataç, E., & Işık, O. (2013). 2000'li yılların başında Bursa'nın toplumsal ve siyasal coğrafyası [Konferansında sunulan bildiri]. Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme Konferansı, Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye.
- Ayata, S. (1989). Toplumsal çevre olarak gecekondulu ve apartman. *Toplum ve Bilim*, 46 (47), 101-127.
- Bahçekapılı, Y. (2020). Mekânsal ayrışmayı yürüterek okumak: Karaköy'ün hayali sınırları. *İdealkent*, 11, 1379-1406. <https://doi.org/10.31198/idealkent.682756>
- Carroll, J. D., & Arabie, P. (1998). Multidimensional scaling. In M. H. Birnbaum (Ed.), *Measurement, judgment and decision making* (179-250). San Diego, CA: Academic Press.
- Choldin, H. M. (1973). Kinship networks in the migration process. *International Migration Review*, 7(2), 163-175. <https://doi.org/10.2307/3002426>
- Coşkun, A., & Ateş, H. (2023). Türkiye'de göçmen entegrasyonu: Zorlaştırıcılar, kolaylaştırıcılar ve öneriler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 1332-1357. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.1220238>
- Çiçek, F. (2023). "İzmir'in göbeğinde تنها bir yerde kaldık. Sıkıştırdılar bizi": Kentlerde sosyal ve mekânsal ayrışmanın yarattığı mahalle tipolojileri ve muhtar somutlaşmaları üzerine. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 153-178. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1183613>
- Davison, M. L., Ding, C. S., & Kim, S. K. (2010). Multidimensional scaling. In G. R. Hancock & R. O. Mueller (Eds.), *The reviewer's guide to quantitative methods in the social sciences* (265-280). New York, NY: Routledge.
- Dear, M., & Flusty, S. (1998). Postmodern urbanism. *Annals of the Association of American Geographers*, 88(1), 50-72. <https://doi.org/10.1111/1467-8306.00084>
- Epstein, G. S. (2008). Herd and network effects in migration decision-making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 567-583. <https://doi.org/10.1080/13691830801961597>
- Erder, S. (1996). *İstanbul'a bir kent konu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hamnett, C. (2004). *Unequal city: London in the global arena*. London: Routledge.
- Huang, P., & Butts, C. T. (2023). Rooted America: immobility and segregation of the intercounty migration network. *American Sociological Review*, 88(6), 1031-1065. <https://doi.org/10.1177/00031224231212679>
- Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd.
- Knox, P. L., & Marston, S. A. (2016). *Human geography: places and regions in global context*. New Jersey: Pearson Education.
- Koçak, H., & Çetin, S. (2022). Mekânsal yoğunlaşma ve ayrışmanın kentli sığınmacıların sosyal uyumuna etkisi. *İdealkent*, 13(38), 2934-2952. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1134723>
- Köse, E. M. (2014). Küreselleşme çağında bir aidiyet zemini ve örgütlenme şekli olarak hemşehrilik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(1), 221-232. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/17846>
- Li, T., Shiran, S. J., & Dodson, J. (2021). Metropolitan migration and spatial housing markets: A geographical study in Melbourne. *Applied Geography*, 129, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2021.102414>
- Lindstrom, B. (1997). A sense of place: Housing selection on Chicago's north shore. *The Sociological Quarterly*, 38(1), 19-39. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1997.tb02338.x>
- Logan, J. R., Zhang, W., & Alba, R.D. (2002). Immigrant enclaves and ethnic communities in New York and Los Angeles. *American Sociological Review*, 67(2), 299-322.
- Marcuse, P., & Van Kempen, R. (Eds.). (2000). *Globalizing cities: A new spatial order?*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Massey, D. S., & Denton, N. A. (1993). *American Apartheid: Segregation and the making of the underclass*. Harvard

University Press.

- Massey, D.S., & Denton, N. A. (1988). The dimensions of residential segregation. *Social Forces*, 67(2), 281-315. <https://doi.org/10.2307/2579183>
- Morales, A. J., Dong, X., Bar-Yam, Y., & ‘Sandy’ Pentland, A. (2019). Segregation and polarization in urban areas. *Royal Society Open Science*, 6(10), 1-15. <http://dx.doi.org/10.1098/rsos.190573>
- Mutlu, E., & Varol, Ç. (2017). Sosyo-ekonomik farklılaşma ve mekânsal ayrışma: Bursa metropolitan alanı analizi. *Megaron*, 12(1), 87-105. <https://doi.org/10.5505/megaron.2016.04695>
- Özen, Y., & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/31569>
- Özgür, E. (2020). Göç, ikametgâh ayrışması ve entegrasyon: Türk kentleri için bir değerlendirme. *Coğrafya Dergisi*, (41), 221-240. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2020-0032>
- Özözen Kahraman, S. (2012). Türkiye’den Orta Doğu-Kuzey Afrika (ODKA) ülkelerine işgücü göçünün kuramsal ve mekânsal değerlendirmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(2), 1158-1178. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/267859326_Theoretical_and_spatial_assessments_of_labor_migrations_from_Turkey_to_MENA_countries/fulltext/546f09290cf2b5fc1760ab74/Theoretical-and-spatial-assessments-of-labor-migrations-from-Turkey-to-MENA-countries.pdf
- Şan, M. K., & Küçük, M. (2018). Kentsel yoksulluk, göç ve yoksulluğun mekânsal yoğunlaşması-ayrışması. *Göç Dergisi*, 5(2), 185-204. <https://doi.org/10.33182/gd.v5i2.603>
- Temel, K. (2024). Bursa’da mekânsal ayrım. *İdealkent*, 16(46), 1966-1998. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1480632>
- Turut, H., & Özgür, E. M. (2018). Bir kente göçün hikâyesi: Süreçler, bütünleşme ve aidiyet. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(1), 153-180. https://doi.org/10.1501/Cogbil_00000000196
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). *Göç İstatistikleri, 2018*. Erişim tarihi: 10.08.2024, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Göç İstatistikleri, 2022*. Erişim tarihi: 10.08.2024, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
- Yılmaz, D. G. (2020). Mekânsal ayrışma bağlamında bireylerin düşünceleri ve deneyimleri. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 4(2), 73-82. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataplanlamavetasarim/issue/58696/789368>
- Yücesahin, M. M. (2017). Uluslararası göç, kimlik ve mekânsal kümelenme-ayrışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1303-0315. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1014042>